

Leidinio
SODO spalvos

ir komplektų
prenumeratoriai
šį žurnalą gaus
dovanų

ŽURNALO „SODO SPALVOS“ PRIEDAS

2018 m.
Nr. 2 (50)

**Vasara –
metas stiprinti
imunitetą**

**Liepų
dovanos**

**[kovą su
kraujasiurbiais.
Eterinių aliejų galios**

Vietoj plastikinės
plėvelės –
**vaškinė
skiautė**

RENKAME VASAROS ŽOLYNUS.
Kalendorius

Kaina 1,16 €

ISSN 1822-3958

9 771822 395001

VABZDŽIUS ATBAIDANČIOS NATŪRALIOS AUGALINĖS MEDŽIAGOS

Ne tik efektyvu, bet ir nekenksminga sveikatai

RŪTA DAUNORAVIČIENĖ, „KVAPŲ NAMAI“

Sugrįžus šilumai, savo darbą pradėjo ir kraujasiurbiai vabzdžiai. Tad skubame aptarti efektyviausius ir drauge saugiausius būdus, kurie padės atbaidyti „mažuosius vampyrus“ ir išvengti jų keliamos grėsmės.

Vabzdžiai užuodžia žmogų per kelias dešimtis metrų

Kraujasiurbių vabzdžių patinėliai yra vegetarai – minta augalų nektaru, o patelėms reikia baltymų – kraujo, kad galėtų padėti kiaušinius ir taip pratęsti giminę. Uodes traukia iškvepiamo anglies dvideginio dujos, taip pat odos išskyros – prakaitas, pieno rūgštis. Uodės gali užuosti žmogų už kelių dešimčių metrų. Jas traukia tamsios spalvos judantys objektai – šiltakraujai gyvūnai, tad gamtoje geriau vilkėti šviesius drabužius.

Pastaraisiais metais susidomėjimas

augalų ir jų ekstraktų galimybėmis atbaidyti nepageidaujamus vabzdžius yra labai išaugęs, nes visuomenė reikalauja produktų, kuo sveikesnių žmogui ir kuo palankesnių aplinkai. Mokslininkai aktyviai tiria augalų eterinių aliejų repelentes savybes. Daugiausia dėmesio jie skiria tropikų kraštų vabzdžiams, kur jų paplitimas ir užkrėstumo ligų (maliarijos, karštinės) sukėlėjais procentas yra didelis. Dažniausiai tyrinėjamos *Aedes* ir *Anopheles* gentys, taip pat kiti mažesnio masto, bet gana sunkių ir dažnų ligų pernešėjai.

Uodes traukia tamsios spalvos judantys objektai, tad gamtoje geriau vilkėti šviesius drabužius.

Mūsiškiai tikrieji uodai, *Culex pipiens*, nėra tokie pavojingi, kaip jų tropikų kraštų giminaičiai. Jie nenešioja jokių ligų, ir didžiausias jų sukeliamas nepatogumas tėra sudirgusi, niežtinti odos reakcija į įkandimą. Galbūt dėl to nėra itin daug tyrimų apie tai, kaip eteriniai aliejai veikia Lietuvos uodus. Vis dėlto praktika rodo, kad eteriniai aliejai, atbaidantys kitų genčių uodus, panašiai veikia ir mūsiškius.

Ginantys nuo vabzdžių, eteriniais aliejais gali būti purškiami drabužiai, prieš tai juos įplakus į hidrolatą.

Eteriniai aliejai, atbaidantys uodus

Augalų eterinių aliejų, atbaidančių kraujasiurbius, yra nemažai. Dažnas augalas pasigamina aromatinių medžiagų, kurioms padedant „komunikuoja“ su aplinka – vilioja arba atstumia vabzdžius, augalais mintančius gyvūnus. Tos medžiagos eterinių aliejų pavidalu veikia vabzdžius keliais būdais: atstumia, blokuoja kvapo receptorių, klaidina, maskuoja patrauklius kvapus, apnuodija.

Pagrindinė eterinių aliejų problema – jų lakumas ir trumpesnis veikimo laikas, lyginant su itin efektyviais ir dažniausiai pasaulyje naudojamais chemikalais. Keletas eterinių aliejų, naudojamų mišinyje, gali veikti sinergiškai, t. y. stipriau nei naudojami atskirai. Dažniausiai literatūroje minimi citrinžolių (*Cymbopogon spp.*), bazilikų (*Ocimum spp.*) ir eukaliptų (*Eucalyptus spp.*) eteriniai aliejai. Repelentinėmis savybėmis pasižymi juose esančios medžiagos: α-pinenas, limonenas, citranelolis, citranelalis, kamparas ir timolis (Nerio, 2010).

Tikruosius „lietuviškus“ uodus, *Culex pipiens*, atbaido:

Rutulinių eukaliptų (*Eucalyptus globulus*), tikrųjų levandų (*Lavandula angustifolia*), rozmarinų (*Rosmarinus officinalis*) ir čiobrelų (*Thymus vulgaris*) eteriniai aliejai (Choi, 2002).

Taip pat minėtini anyžių (*Pimpinella*

Nuo erkių įkandimų saugo:

- ✿ Kasdienis česnako valgymas, 1.2 g per dieną (Stjernberg, 2000);
- ✿ Korimbijų (sin. Citrinakvapių eukaliptų) ekstraktas, tinka ir vaikams (Elmhalli, 2009);
- ✿ Korimbijų, pelargonijų ir levandų eterinių aliejų mišinys, tinka ir vaikams (Jaenson, 2006);
- ✿ Imbierinių citrinžolių-palmarozų, pelargonijų, degmedžių, vetiverijų ir nimbamedžių aliejų mišinys, tinka ir vaikams;
- ✿ Kunžėjų (*Kunzea ambigua*) eterinis aliejus (N. Zelandijos gydytojų asociacijos pranešimas), tinka ir vaikams;
- ✿ Bitkrėslų (*Tanacetum vulgare*) eterinis aliejus (Palsson, 2008);
- ✿ Nimbamedžių (*Azadirachta indica*) aliejus (Garboui, 2006);
- ✿ Kokosų aliejus (laurinė riebalų rūgštis) (Schwantes, 2008).

Kamparingas levandų (ypač varpinių) eterinis aliejus palengvina nemalonių pojūčius įkandimų vietose.

dvigubai efektyvesnės už 5 % linalolio žvakės ir 5 kartus efektyvesnės už citranelos (kvapiųjų citrinžolių) žvakės. Patalpų viduje deginamos 5 % citranelos žvakės uodų įkandimų skaičių sumažina 29.0 %, linalolio – 71.1 %, geraniolio – 85.4 % (Muller, 2008).

Žvakės su eteriniais aliejais

lauke: Citranelos žvakės garai 1.0 m spinduliu uodų patelių skaičių

sumažina 35.4 %, smėlio musių – 15.4 %, linalolio žvakės – 64.9 % ir 48.5 %, o geraniolio žvakės – 81.5 % ir 69.8 %. 2 m ir 3 m spinduliu žvakių efektyvumas žymiai sumažėja (Muller, 2008).

Kaip palengvinti įkandimų sukeltą skausmą ir niežulį

Veiksmingiausiai įkandimų vietas nuramina varpinių levandų (*Lavan-*

dula latifolia) ir levandinių (*Lavandula intermedia*) eteriniai aliejai. Šiam tikslui jie efektyvesni net už tikrųjų levandų (*Lavandula angustifolia*) aliejų. Bet gelbsti ir kiti po ranka turimi „vaistinėlių“ aliejai – levandų, arbatmedžių, šlamučių, eukaliptų, pipirmėčių. Kiekvieną įkandimą reikia tepti gryno eterinio aliejaus lašeliu kas kelias valandas. Jei įkandimų daug – eterinio aliejaus įplakti į levandų ar pipirmėčių hidrolatą ir juo gausiai bei dažnai purkšti pažeistas vietas. ☼

Tegul kraujasiurbiai Jus aplenkia iš tolo!

Citrinžolių eterinis aliejus gali apginti ne tik nuo nemalonių kvapų, bet ir nuo vabzdžių ar net... nemielų žmonių.

Ar repelentas, ypač botaninis-natūralus, bus efektyvus, priklauso nuo daugybės faktorių: vabzdžių rūšies ir jų skaičiaus aplinkoje; žmogaus amžiaus, lyties, fizinio aktyvumo ir asmens fizinio-biocheminio „patrauklumo“ kandantiems vabzdžiams; aplinkos temperatūros, drėgnumo ir vėjo greičio; taip pat eterinio aliejaus koncentracijos. Taigi, tas pats repelentas neveiks visų vartotojų visada visur vienodai.

Tas laimingas uodo gyvenimas...

DOVILĖS RYLOS TEKSTAS.

Kas vienija viso pasaulio žmones? Dėl daug ko galima ginčytis, tačiau neabejotinai visus susietų nemeilė uodams. Šis bendras įkyrus, varginantis priešas užklumpa, kada jam patogiu: mums poilsiaujant, miegant, išskylaujant gamtoje arba, tiksliau sakant, bet kurią akimirką vasarojant. Šių vabzdžių pragyvenimo šaltinis – kraujas, kurį jie siurbia iš mūsų. Ir ne tik...

Tačiau gana apkalbinėti niekuo nekaltus gamtos kūrinius: pažvelkime į jų gyvenimo sunkumus ir džiaugsmus kiek atidžiau. Pristatome 10 įdomių faktų apie uodų kasdienybę!

1. Uodai - daugiausiai mirčių žmonijai atnešantys gyvūnai

Joks kitas mūsų planetos gyvis neatneša žmogui daugiau nelaimių, negu uodas. Šie vabzdžiai perneša daugybę mirtinų ligų, tarp kurių – maliarija, dengė karštinė, geltonoji karštinė, encefalitas ir t. t. Be kita ko, šunims uodai perduoda ypač pavojingą širdies kirminų ligą, vadinamą dirofilarioze.

2. Uodų patinai maitinasi gėlių žiedų nektaru

Žmonės ir gyvūnus puola tik uodų patelės. Vis dėlto jos neturi jokių blogų ketinimų Jūsų atžvilgiu. Kraujas joms reikalingas tam, kad galėtų daugintis: tokiu būdu jos pasipildo kiaušinėliams išgyventi būtinų baltymų rezervą. Vyriškos lyties vabzdžiai neturi rūpintis jaunuomenės atėjimu, todėl mieliau leidžia laiką tarp gėlių žiedų. Beje, laisvu laiku, atitrūkusios nuo motinystės reikalų, į gėlių pievą džiugiai nusileidžia ir patelės.

3. Kai kurioms uodų rūšims žmogus neįdomus

Ne visos uodų rūšys minta žmogaus krauju. Kai kurių uodų patelių specializacija – paukščiai (jų krauju minta *Culiseta melanura*), o štai *Uranotaenia sapphirina* rūšies atstovėms įdomūs tik ropliai ir amfibijos.

4. Uodai nemėgsta greičio

Uodai per valandą įprastai nuskrenda apie 1,5–2,5 kilometro. Galbūt skamba neblogai, tačiau jei vienoje trasoje skristų uodai ir visi kiti skraidantys vabzdžiai, uodas, ko gero, neaplenktų nei vieno. Beje, mašalų priekyje skristų drugelis, skėrys ir bitė.

5. Uodas sparnais suplasnoja 300-600 kartų per sekundę

Šis faktas paaiškina, kodėl naktį po kambarį zujantį uodą girdime taip aiškiai. Neduokdie, jei jis ima leistis ausies link...

6. Uodų meilės duetas - sinchroniškas

Kai susitinka uodo patinėlis ir patelė, jų sparnų judėjimas tampa sinchroniškas – tiksliai suvienodėja sparnų judesių dažnis. Taip uodai išreiškia vienas kitam, jog įdėmiai klausosi. Tiesa, anksčiau buvo manoma, kad įsiklauso ir prie patelės greičio prisitaiko patinėlis, tačiau paskutiniaisiais *Aedes aegypti* rūšies tyrinėjimais buvo patvirtinta, jog patelė taip pat geba prisitaikyti.

7. Druskožemyje išsiritę uodai nuo gimtinės gali nutolti iki 160 km

Dauguma uodų, kilusių iš vietovių, kur gausu vandens maitinamos žemės, visą gyvenimą laikosi netoli namų. Tačiau vabzdžiai, gimę druskingose žemėse, ilgą laiką skrenda ieškodami vietos, kur būtų

užtenkamai nektaro ir kraujo. Jų kelias gali viršyti net pusantro šimto kilometrų.

8. Uodų veisimuisi būtinas vanduo

Tiesa, vandens gali būti ir nedaug: užtenka 5 cm gylio nedidelio plotelio, kad patelės galėtų padėti kiaušinėlius. Nedidukės uodų lervos sparčiai vystosi paukščių girdyklose, lietaus nuotekų vamzdžiuose, senų padangų grioveliuose. Kai kurioms rūšims užtenka ir paprastų lietaus balų.

9. Suaugęs uodas išgyvena iki 5-6 mėnesių

Dažną į mus nusiaitkusį uodą mes paprastai priplojame delnu, taip užbaigdami jo dienas. Tačiau idealiomis sąlygomis uodas gali džiaugtis gana ilgu – pusės metų – gyvenimu.

10. Uodai užfiksuoja anglies dioksido šaltinį, esantį net 22,5 m atstumu nuo jų

Anglies dioksidas, kurį generuoja gyvūnai ir žmonės, yra raktinis signalas uodų patelėms, nurodantis, kad galima vykti pasivaikinti krauju. Natūraliai joms būdingas itin išvystytas jautrumas ore esančiai anglies dioksido koncentracijai. Taigi, vos pajutusi išsiskyrusį anglies dioksidą, uodo patelė ima skraidyti pirmyn atgal visu anglies dioksido garų plotu, kol aptinka auką. ☼

